

La violència al segle XVIII als pobles rurals

per Esteve Mestre i Roigé

En els nostres pobles al llarg dels segles XVII-XVIII, hi ha una violència típica, que va del robatori amb assassinat, de la típica baralla per l'aigua —qui regarà primer— d'uns pagesos, a l'esbatussada entre colles d'un mateix poble. Aquests són els casos que explicaré, encara que en el primer i segon els protagonistes són la mateixa família, en el primer cas com agredits i en el segon com agressors, i l'escenari és el Mas Torre Blanca de Sant Martí prop de Maldà.

1.- ASSASSINAT A LA TORRE BLANCA DE ST. MARTÍ

1.1 LA DECLARACIÓ DEL CIRURGIÀ PERE JOFRE

Pere Jofre, cirurgià de 27 anys de les Belianes, es presentava el dia 8 d'abril de 1777, a Tàrrrega on declarava que entre les 9 i les 10 h de la nit l'havien avisat els habitants de la Torre Blanca per curar un ferit i quan hi va arribar va trobar a prop de l'eral a Esteve "tal" —ningú sembla saber-ne el cognom—, que era moliner i «li sortia sang per la boca i pel nas, i comprovant que ja no tenia pols, ja no li vaig aplicar cap remei, solament vaig avisar al capellà per a que anés a buscar els Sants Olis per donar-li l'extremaunció», que ja no hi fou a temps a rebre perquè va morir al cap d'un quart i mig d'hora.

1.2. LA DECLARACIÓ DELS TESTIMONIS

Què havia passat? En declaracions preses als testimonis, els habitants de la Torre Blanca, el jove de 14 o 15 anys, Roc Escrivà, recordava que es trobaven desplomant un capó quan van sentir bordar el gos, i el seu pare digué que potser hi havia unes persones que volien robar els conills que tenien a prop de l'era. Al cap d'uns moments va sentir uns trets fets amb arma de foc i les bales tocaren la paret del corral que tenia al davant.

El qui ens explica però amb més detall els fets és la Catalina Escrivà de 44 anys, muller de Salvador. Aquesta diu que el passat 29 de març, entre les 9 i les 10 h del vespre, havent anat a dormir el seu marit i el fill del seu marit, el Josep i la seva filla,

la Maria que eren casats, trobant-se a la cuina amb els altres membres de la família resant alguns parenostres mentre estaven desplomant el capó que es volien menjar a l'endemà dia de Pasqua, escoltaren com bordava el gos, i el moliner del molí de farina de la casa Esteve N. es va alçar i junt amb en Roc Escrivà i el mosso de la casa Josep Amorós sortiren a veure què passava i al cap de poc es sentiren tres trets. Tornaren a casa Roc Escrivà i el Josep Amorós, aquests digueren que els havien disparat i que l'Esteve potser era mort... Aleshores cridaren al Salvador, al Josep i la Maria, i tots junts anaren al punt més alt de la casa des d'on escoltaren unes lamentacions. Sortint a fora de la casa trobaren l'Esteve ferit greu i anaren a Belianes a buscar el capellà. La testimoni declara que en veure l'espectacle quasi va perdre el coneixement...

Josep Amorós de 16 anys, mosso, declarava que era veritat tot el que s'havia dit menys el que ell havia sortit a veure el ferit, i recordava que ja abans de Carnaval els havien robat conills i que creia que els delinqüents havien de ser dels pobles propers com Belianes, Sant Martí, Preixana, Eixaders o Bellpuig.

Declaraven el mateix el Josep Escrivà de 18 anys i la mossa Teresa Turulvull de 17 anys.

1.3. ALTRES DECLARACIONS

Passats uns dies, Engràcia Serret de les Belianes, declarava que un dia, un veí de Belianes anomenat el Moro l'havia amenaçat dient-li que un dia el seu fill patiria per la mort de l'Esteve Moliner.

També Josep Escrivà declarava que un dia que va anar a migdia a descansar als Eixaders, a casa del Sans Giró d'Arbeca, aquest li contà parleries de la mort del moliner; havia sentit dir que uns dies abans el duler (pastor) dels Eixaders havia dit a Ramon Coll que podien anar a robar uns conills un dia de Setmana Santa.

I per acabar, Ramon Capdevila, de 23 anys, moliner del molí nou de Bellpuig, explica que passats 8 o 9 dies de la mort de l'Esteve i un cop s'havia alçat la Creu, la seva germana Antònia li va explicar que havia sentit dir que anaren a buscar un mosso de St. Martí per anar a robar conills i que ell no hi havia volgut participar. Dies després moria assassinat l'Esteve.

Fins aquí l'expedient d'aquest cas.

2.- UNA BARALLA PER L'AIGUA PER REGAR A ST. MARTÍ

El dia 1 d'abril de 1781, al terme de Sant Martí, prop de la Torre Blanca hi hagué un enfrontament entre uns pagesos per veure qui regava primer.

2.1. LA CONSTITUCIÓ DEL TRIBUNAL

El dia 2 d'abril es presentava davant de l'advocat Dr. Ramon Nonato Jover de Tàrraga, l'alcalde de St. Martí, Antoni Serret Sarró, que l'informava que el dia abans s'havia trobat a casa seva el seu germà Francesc Serret i el seu mosso Francesc Berengué ferits, i que després l'informaren que Josep Virielles també estava ferit i que els agressors havien estat el pubill i el cabaler de la Torre Blanca.

Sant Martí a principis de segle.
(Foto arxiu Mas).

Li demanava que a l'endemà anés a prendre declaracions a Sant Martí, sota la presidència del regidor segon, ja que ell era germà de l'agredit i el sotsbatlle i regidor primer eren germans d'afinitat i també ho eren de l'agredit. A l'endemà tant el sots batlle Andreu Serret i Segarra com el regidor primer Francesc Huguet i Saltó declaraven que no podien presidir el tribunal, fet que va recaure en el regidor segon i per aquests efectes va regir la vara de St. Martí Ramon Vallverdú, que per cert no sabia llegir i escriure.

2.2. LA DECLARACIÓ DELS AGREDITS

El tribunal va anar a casa de Francesc Serret i Sarró, que estava al llit ferit. Va declarar que el primer diumenge d'abril entre les 10 i 11 h del matí es va encaminar amb els mossos Francesc Berengué i Josep Virielles cap a la pleta que tenien a la partida del Bon Pas, i com que van veure que hi havia aigua van fer una parada al cap de la Bassa del Molí de la Torre Blanca i s'hi va quedar el

Berengué, mentre ell i el Josep anaren a repartir l'aigua. Quan ho estaven fent va tornar el Berengué que els va explicar que els de la Torre Blanca l'havien agredit i havien desfet la parada. S'encaminaren cap a dit lloc i en arribar-hi es trobaren amb l'hereu Josep Escribà, el cabaler Roc Escribà i el seu mosso Antoni Ribera, i va començar entre ells una discussió fins que ell va manar al Berengué que fes un altre cop la parada.

Quan la feia i en un moment en què es va tornar d'esquena fou quan va escoltar l'ai! del Berengué, i al girar-se va veure el dit Berengué a terra i el Roc Escribà com li deixava anar un cop d'aixada al cap (Francesc Serret ho explica) «...i em va sortir molta sang i després em va colpejar a l'esquena i com que encara caminava em volia tornar a pegar però quan el Roc va veure que s'atansava el germà de Josep Virielles em deixà de pegar. El mosso Antoni Ribera es mantingué apartat de la baralla». El Francesc declarava que tenia 23 anys i no sabia llegir i escriure.

El mosso Francesc Berengué, de 23 anys, declarava que havien anat a veure si sobrava aigua de Casa Huguet i en veure que així era van fer parada. Un cop es va quedar sol, es presentaren els de la casa Torre Blanca i l'hereu Josep el va pegar i va desfer la parada. Quan feia per segona vegada la dita parada, algú a traïció li va donar dos cops al cap i quan s'alçava va veure com el cabaler li anava a descarregar un nou cop i li va demanar: «No m'acabis de matar», i ja no el va pegar més.

Josep Virielles, de 24 anys, va aclarir que l'hereu havia pegat amb l'aixada al Berengué i després pel darrere li va etzibar un cop de xapo al cap, mentre el cabaler pegava al Serret.

2.3. LA DECLARACIÓ DELS CIRURGIANS

Jaume Gavas, cirurgià de 38 anys i 14 de professió, i Joan Baptista Forns, de 28 anys i 6 de professió, declararen el següent:

«Francesc Serret presentava 2 ferides al cap, una a l'occipital i l'altra al parietal, la primera arribava fins al picraneo i tenia cops als llocs i a l'espatlla.

Francesc Berengué tenia una ferida al cap i al braç.

Josep Virielles, també tenia una ferida al cap i al braç.»

Fins aleshores Francesc Serret s'havia estat al llit amb febre i se li havien fet 5 sagnies; el Berengué també era al llit amb febre i se li havien practicat 5 sagnies, i el Virielles també restava al llit i se li havien fet 2 sagnies. Dictaminaven els cirurgians que les ferides eren curables.

2.4. LA DECLARACIÓ D'UN DELS AGRESSORS

Antoni Ribera, mosso de 17 anys de la Torre Blanca, declarà que aquell matí l'hereu Josep Escribà els va manar a ell i al cabaler que agafessin unes aixades, que anirien a regar. Quan van anar a fer parada trobaren el Berenguer, a qui li digueren que marxés, ja que ells eren els primers a regar; com que dit Berenguer es negava, li va donar un cop d'aixada al braç i aquest va marxar per tornar poc després amb els altres i s'inicià una discussió sobre qui regaria primer. Quan el Berenguer feia la parada, l'hereu li va pegar; fet que fou contestat pel sabater Virielles, que va

donar-li un cop de bastó, però l'hereu s'hi va tornar amb l'aixada i el colpejà al cap. Mentre, el cabaler Escribà pegava al Serret.

2.5. DECLARACIÓ DELS TESTIMONIS

Francesc Virielles de 32 anys, sabater de Sant Martí, «...venia de treballar d'un camp propi quan vaig veure la baralla i com pegaven al meu germà i quan hi vaig arribar, Francesc Serret estava estirat al caixer de la sèquia; quan el vaig alçar, els de la Torre Blanca li volien tornar a pegar i els vaig recriminar aquesta actitud; aleshores em vaig emportar els ferits cap a la vila».

Pau Pallàs, de 17 anys, va veure els ferits i els va ajudar a portar-los fins a casa seva.

Ramon Penent, de 23 anys, va veure també els ferits.

2.6. LA DETENCIÓ DELS AGRESSORS

A la vista de totes les declaracions fetes a Ramon Vallverdú, regent la vara de St. Martí, aquest ordenava la immediata detenció dels agressors, els germans Josep i Roc Escribà, i que s'embarguessin tots els seus béns, fins que la Reial Sala del Crim del Principat prenguéss una resolució.

El dia 4 d'abril, capturats els germans Escribà, el tribunal es va reunir a la Torre Blanca per embargar els béns dels germans, i el seu pare Salvador Escribà va demanar poder-se fer càrrec dels seus fills, oferint-se com a fiador i dipositari dels detinguts. El tribunal va acceptar.

3.- LA BARALLA DE BELLPUIG

En aquest cas no tenim les declaracions dels inculpats, solament coneixem una resolució de la Sala del Crim del Principat de 5 de desembre de 1781, que falla contra uns ciutadans de Bellpuig que van intervenir en una baralla i que estaven detinguts des del mes de febrer de 1781.

En concret la Sala del Crim va fallar contra els habitants de Bellpuig Jaume Obrador, Antoni Teixidor, Antoni Fernández (anomenat el Frare), Francesc Petit i Segarra, Jaume Teulé, Nicolau Abelló, Josep Vidal i Sellés, Josep (vidu) i Ramon Vidal i Mercè, Macià Teulé, Joan Xinxó (mosso del Tàpies), el sabater Josep Puig, Ramon Oliva (mosso del Flores), Antoni i Joan Vidal i Flores, Antoni Blanch (el Maura), Josep Obrador, Pau Miró, Salvador Petit i Segarra, Pere i Jaume Grafió, Francesc Guasch, Baptista Arnaldo, Antoni Solé (el Malanit), Jordi Santiveri, Miquel Castells, Josep Flores, Josep Nuix, Francesc Nuix i Anastasi Font (el tosi de Lleida); tots habitants de Bellpuig i arrestats en dita vila degut que en la nit del 24 al 25 de febrer de 1781, en el carrer anomenat Baix, de Bellpuig, i entre les 10 i 11 h de la nit s'enfrontaren entre ells a pedrades, a resultes de les quals foren ferits greus Francesc Petit i Segarra i Jaume Obrador, fet pel qual es produïren les següents sentències:

A Jaume Obrador —un dels dos ferits greus— condemnat a estar al servei de la vila de Barcelona en el lloc que la Reial Sala del Crim li designés.

Torre Blanca, vista del darrera (Foto "Eixir").

A Antoni Teixidó, Jaume Teulé, Nicolau Abelló i Antoni Fernàndez (el Frare), els condemnava a dos anys de desterrament de la vila de Bellpuig.

A Ramon Oliva i Macià Teulé, els condemnava a un any de desterrament.

I a tots els altres ja els servia de condemna els dies que havien estat d'arrest, però a partir d'aquells moments se'ls prohibia sortir i rondar de nit i se'ls demanava que per cap motiu fessin res pel que poguessin ser perseguits per la llei i que de cap de les maneres formessin quadrilles o bandes. Per evitar això i que es fessin rondes de nit es manava al batlle de Bellpuig que fixés un pregó o ban a tots els llocs públics de la vila, manifestant que sota la pena de 25 lliures i l'haver de servir a les Invencibles Armades de Sa Majestat no es podrà sortir a rondar de nit en cap estació de l'any una hora després d'haver-se post el sol, i que encara que hi hagués llum es prohibia que poguessin anar més de dues persones juntes pel carrer. També es prohibia al batlle de Bellpuig que pogués donar algun permís o llicència —per algun motiu determinat— de deixar fer una ronda de nit.